

Caminin içi son dönemin kalem işi nakışları ile bezenmiştir. Minber ve vaaz kürsüsü ise ahşaptan yapılmıştır. Galib Paşa Camii'nin ilk yapıldığında çekilen resminde etrafının boş olduğu ve çıplak bir arazi üstünde bulunduğu görülür. Bugün avlusunu çok sayıda ağaç gölgeler. Avlu duvarının Bağdat caddesi tarafındaki köşesinde yer alan mermer çeşmenin ise camiiyle bir ilgisi olmayıp yaklaşık yirmi-yirmi beş yıl kadar önce buraya getirilmiştir. Avludaki meşruta ile sadırvan ise yeni yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bedi N. Şehsuvaroğlu, *Göztepe*, İstanbul 1969, s. 139; Semavi Eyice, "İstanbul Minareleri", *Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, I, İstanbul 1963, s. 132, rs. 133; R. Ekrem Koçu, "Galip Paşa Camii", *İst.A*, XI, 5973-5974, 5976-5977; Hakan Arlı, "Galip Paşa Camii", *DBİst.A*, III, 373-374.

SEMAVİ EYİCE

GALİB b. SA'SAA

(غالب بن صعصعة)

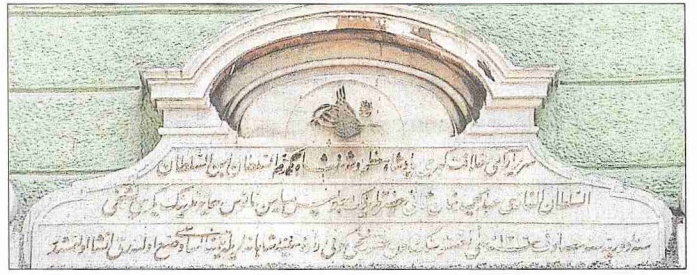
Galib b. Sa'saa b. Nâciye
et-Temîmî ed-Dârî
(ö. 41/661'den sonra)

Meşhur şair Ferezdak'ın babası.

Temîm kabilesinin Mucâşi kolunun ileri gelenlerinden ve Câhiliye devrinin ünlü cömertlerindendi. **Muhadramûn***dan olan Galib b. Sa'saa'nın cömertlik yarışında daima ön saflarda yer aldığı ve isimlerini bile sormadan insanlara bol hediyeler verdiği rivayet edilir. Hz. Ömer'in hilâfeti sırasında Medine'ye geldi. Hz. Osman zamanında meşhur şair Sühaym b. Vesîl ile girdiği cömertlik yarışında kendisinin daha cömert olduğunu göstermek için Câhiliye geleneğine uyararak bir deveyi ayaklarını kesmek suretiyle öldürüp insanlara ikram etti. Bunu duyan Hz. Ali, Allah için kesilmeyen hayvanların etinden yenilmesinin doğru olmadığını söyledi. Diğer taraftan Galib Cemel Vak'ası'ndan sonra oğlu Ferezdak'ı Hz. Ali'ye götürdü, halife de oğluna Kur'an-ı Kerim öğretmesini tavsiye etti ve övünmekten de vazgeçmesini istedi. Galib Muâviye devrinin (661-680) ilk yıllarında öldü ve Kâzime'de defnedildi.

Galib b. Sa'saa'nın sağlığında ona gelen fakir kimselerin ölümünden sonra oğlu Ferezdak'ı ziyaret ederek ihtiyaçlarını bildirdikleri ve babasının mürüvvetini anlatıp kendisinden yardım istedikleri anlaşılmaktadır. Rivayete göre, Zi-

Galib Paşa
Camii'nin
cümle kapısı
üzerindeki
kitâbe

yâd b. Ebîh'in Basra valiliği sırasında bir gün sattığı develerin parasını keselere yerleştiren Ferezdak'a bir adamın, "Baban Gâlib sağ olsaydı böyle yapmazdı" demesi üzerine Ferezdak paraların hepsini etrafındaki insanlara dağıtmıştır.

Gâlib'in kabri yardım dileyenlerin ziyaretgâhi olmuştur. Bundan dolayı Ferezdak şiirlerinde babasından sık sık "sâhibü'l-cedes" ve "zül-kabr" (mezar ziyaretgâh olan kimse) diye bahseder.

BİBLİYOGRAFYA :

Müberred, *el-Kâmil* (nşr. M. Ahmed ed-Dâli), Beyrut 1986, I, 292; II, 610-613; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 239 vd.; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 142; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 227 vd.; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 110; III, 193; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-ede*, I, 217; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, V, 74-75; Hüseyin Hasan, *A'lâmü Temîm*, Beyrut 1980, s. 423-424; A. Schaade, "Ferezdak", *IA*, IV, 556; M. J. Kister, "Ghâlib b. Sa'saa", *EP* (İng.), II, 998-999.

HÜSEYİN ALGÜL

GALİB-BİLLÂH

(الغالب بالله)

Şeyh Ebû Abdillâh el-Gâlib-Billâh
Muhammed b. Yûsuf
b. Muhammed el-Ensârî en-Nasrî
(ö. 671/1273)

Nasrîler'in kurucusu
ve ilk hükümdarı
(1232-1273).

591'de (1195) Arcüne'de (Arjona) doğdu. Mensup olduğu Nasrîler'in, Hazrec kabilesinin reisi sahâbî Sa'd b. Ubâde'nin soyundan geldiği söylenmektedir. Ancak bu konuda başka rivayetler de vardır. Galib-Billâh, İbnü'l-Ahmer ve I. Muhammed adıyla da bilinir. "Ahmer", tenindeki hafif kırmızılıktan dolayı dedesine verilmiş bir lakaptır. İbn İzârî, Nasrîler'in alâmeti olarak yalnız bu rengi kullandıklarını, hep al ata bindiklerini, yazıları bu renk kâğıda yazdıklarını, İbn Hüd'un Abbâsîler'in alâmeti olan siyah rengi elbiselerinde aksettirmesi gibi onların da al renkli elbiseler giydiklerini belirtir. Bu renk, hıristiyan kaynak-

larında Bermejo (kızıl) diye tanınan VI. Muhammed ve diğer aile fertlerinde de görülmeye devam etti. Nasrî sultanları kırmızı rengi saraylarında, kubbelerinde ve bayraklarında bir alâmet olarak be-nimsediler.

Muvahhidler 1212'de İkâb Savaşı'nda (Las Navas de Tolosa) mağlûp olunca Endülüs'teki çok sayıda İslâm şehir ve kalesi hıristiyanların eline geçti. Bu sırada Belensiye (Valencia) bölgesi dışında bütün Endülüs'ü ele geçiren İbn Hüd'un ordusu, Liyûn (Leon) Kralı IX. Alfonso karşısında Mârîde'de (Merida) yenilgiye uğradı (627/1230). Aynı yıl III. Fernando (Ferdinand) kuvvetlerini Şerîş'in (Jerez) tepelerine doğru çekti. 629'da ise (1232) İbnü'l-Ahmer İbn Hüd'a tâbi olmaktan vazgeçip Arcüne'de halkı kendisine tâbi olmaya çağırdı. Kumandanların, fakihlerin ve âlimlerin de desteğiyle Vâdiâs (Guadix) ve Besta'yı (Baza) kendine bağladı. Arcüne'den sonra Ceyyân'ı da (Jaen) hâkimiyeti altına aldı. 630'da (1232) kendisine biat edildi ve aynı yıl Şerîş de ona itaatını bildirdi. Bütün bu gelişmelerde kumandanı Abdülmelik b. Sanâdid'in büyük payı vardır. Bir süre sonra Kurtuba halkı da İbnü'l-Ahmer'e biat etti; fakat halkına iyi davranmadığı için Kurtuba'dan kovuldu. 631 (1233-34) yılında şehir yeniden İbn Hüd'un eline geçti. Bu esnada müslümanlar Endülüs'te yaşanan karışıklıklardan dolayı büyük bir sıkıntı içinde idiler. İbnü'l-Ahmer aynı yıl İşbiliye'yi (Sevilla) ele geçirdi, ancak yaklaşık otuz gün şehir hâkim olabildi. İşbiliyeliler onu şehirden çıkardılar ve yeniden İbn Hüd'a biat ettiler. Galib-Billâh, İbn Hüd gibi başlangıçta bir süre Abbâsî Halifesi Müstansîr-Billâh'a bağlılığını bildirmiş ve onun adına hutbe okutmuştur. Daha sonra "emîrül-müslimîn" unvanını aldı ve 26 Ramazan 635 (12 Mayıs 1238) tarihinde Gırnata'da kendisine biat edildi. Böylece Gırnata Nasrîler'in başşehri oldu.

Galib-Billâh dış siyasette Kastilya (Castilla, Kaştale) kralını hoşnut etmeyi, Mağrib ve Tunus sultanları ile de iyi geçin-

Gâlib - Billâh tarafından bastırılan bir dinar (Musée du Batha, Fez, nr. 52-2-1)

meyi hedef edinmişti. Başlangıçta Mağrib sultanlarına bağlıydı ve uzak görüşlülüğü, zekası ve liyakatiyle Endülüs'te Muvahhidler idaresini yeniden ihya etmekte olan bir lider görüntüsü verdi. Bu sebeple onlar tarafından tanındı, yardım ve destek gördü. 636 (1238-39) yılında Muvahhidler'den Abdülvâhid er-Reşid'e biat etti. 637'de (1239-40) bu biatını yeniledi. Bu durum Abdülvâhid er-Reşid'in 640'ta (1242) ölümüne kadar devam etti. Onun ölümünden sonra bu defa hutbeyi Hafsî Sultanı I. Ebû Zekeriyâ Yahyâ adına okuttu. Bunun üzerine sultan cihada destek vermek maksadıyla kendisine çok miktarda yardım gönderdi.

Gâlib - Billâh döneminde hıristiyanlar İslâm topraklarında ilerlemeye devam ettiler. III. Fernando'nun hedefi, Kurtuba'dan sonra Gırnata'nın savunma hatlarını da ortadan kaldırmaktı. Fernando iki günlük bir kuşatmadan sonra Arcüne'yi ele geçirdi (Kasım 1244); Ceyyân ise yedi ay süreyle kuşatmaya dayandı. Fakat Gâlib - Billâh bu şehri kurtaramadı. III. Fernando ile şehri ve bazı kaleleri ona bırakma karşılığında antlaşma imzaladı (643/1246). Antlaşmadan sonra erginlik çağındaki müslümanlar şehri terkettiler, diğerleri ise hıristiyanlarla birlikte kaldılar; bunlara "müdeccen" denilir. Gâlib - Billâh yapılan antlaşma ile Fernando'nun hâkimiyetini tanımayı, yıllık 150.000 altın haraç vermeyi ve gerektiğinde askerî yardımda bulunmayı taahhüt ediyordu. Ceyyân Antlaşması, Gırnata'da kurulan Nasrî Emirliği'nin Kastilya Krallığı tarafından tanınması demektir. Bu antlaşma Gırnata emirini Kastilya'ya boyun eğmeye mecbur bırakmıştı. Gerçekten de antlaşma-

ya sadık kalan Gâlib - Billâh işbîliye kuşatmasında krala 500 atlı gönderdi. Daha sonra Şerîş, Erkuş (Arcos), Şezüne (Sedona), Lebrîha (Lebrija) ve Leble'ye (Niebla) yönelik saldırılara da katıldı. Bu durum 1262 yılına kadar devam etti.

Ceyyân Antlaşması'ndan sonraki yirmi yıl barış içinde geçti. Gâlib - Billâh bu sayede Mâleka, Meriye ve diğer komşu şehirlere karşı koydu, Gırnata Sultanlığı'nı güçlendirme fırsatı buldu. Halbuki bu dönem Endülüs'te en sıkıntılı günlerin yaşandığı bir dönemdi. 652 (1254) yılında işbîliye dışında Alfonso ile bir araya gelip yeniledikleri bu antlaşma ile ittifak daha da güçlendi.

Endülüslü mahallî liderlerin çoğunun kendisine boyun eğmesinden sonra durum kuvvetlenen Gâlib - Billâh, hıristiyanlara kaptırdığı bazı toprakları geri almak düşüncesiyle Sebte'ye göz dikti. 659 (1261) yılında Sebte Valisi Azafî buraya saldıran Gırnata kuvvetlerinin kumandanı Zâfir'î öldürdü ve Gırnata donanmasının tamamına yakını ele geçirdi. Daha sonra X. Alfonso Kâdis, Şerîş, İsticce ve Leble'yi işgal etti.

Gâlib - Billâh 1265 yılının sonlarında sınırlarını tahkim etti. Bu sırada onun 150 kadar şehir ve kaleyi Alfonso'ya terketmesinin ardından Mürsiye ve diğer bölgelerden müdeccenler Benî Ahmer topraklarına göç etmeye başladı. Gâlib - Billâh düşmanlarını zayıflatmak için aralarına nifak sokmaya çalıştı. 1267 yılında üç ay boyunca sürdürdüğü Mâleka kuşatması başarısızlıkla sonuçlandı. Kastilya asilzadeleri 1272'de X. Alfonso'yu tanımayı reddedip Don Filip (Alfonso'nun kardeşi) ve Nuño Gonzalez kumandasında Gırnata'ya gittiler. Gâlib bunları çok iyi karşıladı, Nuño Gonzalez'i Şenîl sarayında ağırladı; onu Benî Eşkîlûle'ye karşı kullanmak istiyordu.

Elhamra Kalesi'nin bulunduğu yerde yeni bir kasabanın (bugünkü Elhamra) kurulması talimatını veren ve cami, hamam gibi birçok hayır eseri yaptıran Gâlib - Billâh, 671 yılının Cemâziyelâhir ortalarında (Ocak 1273) attan düştü ve 29 Cemâziyelâhir 671'de (21 Ocak 1273) vefat etti. Sebîke tepesindeki Eskicami Kabristanı'na defnedildi. Yerine "Fakih" lakabıyla tanınan oğlu II. Muhammed geçti. Ebû'l - Bekâ er-Rundî *Ravzatü'l-üns ve nüzhetü'n-nefs*'i ona ithaf etmiş, birçok şehir ve kaleyi X. Alfonso'ya terketmesi üzerine de *Rişâ'ü'l-Endelüs*'ü kaleme almıştır.

İbnü'l-Hatîb'in kaydettiğine göre Gâlib - Billâh lükse ve rahatına düşkün değildi. Çok sade giyinir, kıt kanaat geçinmeyi ve bir bedevî gibi yaşamayı tercih ederdi. Savaşlara bizzat katılır, güçsüz kimselere yardım ederdi. Haftada iki gün halkla görüşürdü. Bu sırada şairler şiir okur, heyetler gelir giderdi. Özel toplantılarında itibarlı kimselerin, üst düzey görevlilerin ve başkadıların tavsiyelerini dinlerdi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, II, 92-101; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 170 vd.; Makkarî, *Nefhu't-tib*, I, 446-454; A. Prieto Vives, *Formación del reino de Granada*, Madrid 1929; C. Torres Delgado, *El antiguo reino nazari de Granada (1232-1340)*, Granada 1974; Anwar G. Chejne, *Muslim Spain*, Minneapolis 1974, s. 97-99; M. A. Ladero Quesada, *Granada, Historia de un país islámico*, Madrid 1979; L. S. de Lucena, *Granada*, León 1983; R. Villa-Real, *Historia de Granada*, Granada 1987; A. Gala, *Granada de los Nazarîes*, Barcelona 1992; I. S. Allouche, "La révolte des Banû Aşkîlûla", *Hespéris*, XXV, Paris 1938; M. Gómez Moreno, "Granada en el siglo XIII", *Cuadernos de la Alhambra*, II, Granada 1966; Abbâdî, "el-A'yâd fî memleketi Gırnâta", *Mecelletü'l-Ma'hedi'l-Mısrî*, XV, Kahire 1970; M. J. Rubiera, "Los Banû escallola", *Andalucia Islámica*, Granada 1983; J. D. Latham, "Naşrids", *El²* (İng.), VII, 1020-1021; Abdülkerim Halife, "Ebû'l-Bekâ er-Rundî", *DIA*, X, 298-299; Mehmet Özdemir, "Elhamra Sarayı", *a.e.*, XI, 30.

CÂSİM EL-UBÛDÎ

GÂLİYYE

(الغالية)

Daha çok Şîa'ya mensup olan ve aşırı düşünceler taşıyan gruplar için kullanılan, İslâm toplumu tarafından tasvîp edilmemeyi belirten bir terim.

Sözlükte "haddi aşmak" mânasına gelen gulûv kökünden çoğul anlamında bir nisbet ismi olup "itidal çizgisini aşanlar" demektir. Bu kökten türeyen gulât ile ehlü'l-gulûv, ashâbü'l-gulûv terkipleri de aynı mânada kullanılır.

Mezhepler tarihiyle ilgili olarak eser yazan Sünnî ve Şîî müellifleri, gâliyye terimini genellikle imâmet konusunda aşırı görüşler benimseyen ve Şîa'ya bağlılık (teşeyyu') iddia eden gruplar için kullanmışlardır. Bunun yanında bu grupların özellikle âhireti inkâr edip tenâsüh inancını benimsediklerine de dikkat çekmişlerdir (meselâ bk. Nevbahî, s. 19, 32, 35, 41; Eş'arî, s. 5-16, 46). İbn Bâbevehy el-Kummî Gâliyye'nin Allah'ı inkâr etti-